

Jupiter Fulminans în iconografia religioasă apulensă

Radu Ota

Rezumat: Cultul zeului suprem al panteonului greco-roman s-a bucurat de o mare popularitate în provincia din nordul Dunării, în centrul urban Apulum întâlnindu-se cele mai numeroase imagini iconografice și atestări epigrafice din Dacia. În prezent s-au recuperat peste o sută de inscripții dedicate acestei divinități. Obiectul intervenției noastre este de a ilustra câteva din aspectele iconografice ale răspândirii acestui cult oficial, care a fost foarte popular pe tot cuprinsul lumii romane. Este vorba despre două statui ale lui Jupiter, de tip *fulminans*, cu sau fără *hymation*, în ipostaza de păstrător al *fulmen*-ului pe antebraț, descoperite în mod fortuit, în lipsa unui context arheologic clar.

Prima statuie (inv. R8661, dimensiuni: h- 0,97m, l-0,52m, gros-0,18m, Lfulmen – 0,23m) a fost găsită în 1992, în apropierea „carrierei de bentonită” din comuna Ciugud, situată la 5 km de municipiul Alba Iulia și este o operă sculpturală din clacar, lucrată în ronde-bosse, de factură medie spre superioară a artei provinciale. Piesa a fost găsită într-un depozit al muzeului din Alba Iulia, într-o stare destul de bună, deși capul și tibia dreaptă sunt rupte de corp. Piesa necesită urgente restaurări pentru a putea fi pusă acolo unde îi este locul, în expoziția permanentă a muzeului (pl.I).

Sculptura îl înfățișează pe zeu în picioare, nud, cu mantia (*pallium*) aruncată peste umărul stâng, căzând în falduri verticale sau oblice. Divinitatea are privirea orientată în sus, irisul ochilor marcat plastic printr-o incizie circulară care nu atinge pleoapele. Fruntea și o parte din creștet nu se mai păstrează, la fel și partea occipitală a craniului. Părul, transformat în striuri paralele, crește în sus deasupra frunții, trăsătură specifică zeilor, iar în spate, atât cât s-a păstrat, este redat schematic în tehnica împunsăturilor succesive cu spițul. Barba stufoasă, făcută în aceeași tehnică ca părul, este redată în meșe paralele terminate în bucle, acoperind obrajii aproape pe jumătate. Modul de tratare a masei capilare trădează artizanatul popular. În mâna dreaptă, lăsată pe lângă corp, păstrează mănunchiul de fulgere (*fulmina*), imaginat sub forma unor nervuri torsionate, iar în cea stângă, ridicată, ar fi trebuit să fie sceptrul, simbolul puterii supreme.

Imaginea zeului este aceea de om matur, încă în vigoare, lucru evidențiat și de tratarea subtilă a mușchilor pectorali. De asemenea, observăm redarea liniei inghinale și o

oarecare tentativă de schițare a mușchilor abdominali. Mușchii trapez și dorsali sunt de asemenea modest tratați. Antebrațul stâng și partea inferioară a picioarelor nu s-au păstrat. Greutatea corpului cade pe piciorul stâng. Rotula genunchilor este schematic redată printr-o incizie circulară.

Folosirea intensă a trepanului în redarea cutelor adânci ale hymation-ului, care crează dâre de umbre intensă, privirea îndreptată în sus, tehnica redării coafurii prin împunsături succesive cu șpițul cât și a tratării celeilalte părți a coafurii în „stil popular” ne conduc spre epoca severiană medie sau chiar târziu, în epoca anarhiei militare. Este posibil ca această sculptură să fie una din ultimile piese de acest fel realizate la Apulum.

Nu este exclus ca această statuie să fi fost lucrată în atelierul de pietrărie aflat în imediata apropiere a necropolei nordice de la Apulum, cercetat în urmă cu două decenii, cu ocazia lucrărilor de sistematizare efectuate în municipiul actual.

Cea de-a doua statuie este păstrată într-o stare degradată (inv.R 860-861, dimensiuni: înălțime – 0,36m, gros. – 0,12m) îl înfățișează pe zeu în picioare, gol, ținând în mâna stângă fulmen-ul reprezentat ca un mănunchi de fulgere torsionat, iar în mâna dreaptă ține, cel mai probabil, un sceptru, simbol al puterii supreme. Statuia a fost realizată din marmură albă de la cariera Bucova, din Dacia. Putem data statuia în perioada severiană de mijloc sau, cel mai târziu, în perioada anarhiei militare.